

Der Knabe/ der Junge/ der Mann und der Tod
(A kisfiú, az ifjú, a férfi és a halál)

I. (LEGGERO = KÖNNYEDÉN)

Szőke kapja a labdát a jobb szélen. Próbálják zavarni, de nem tudják elvenni tőle, így könnyedén továbbadhatja Albertnak. Ő igazít rajta picit, majd tovább vezet, már az ellenfél térfelének a közepén jár. Egy védő kétségbeesetten igyekszik elpöckölni előle a labdát, de olyan rőssel érkezik, hogy kiszánkázik az oldalon túlra. Albert apránként még tesz 5–6 centimétert, s máris lövésre készen áll a kapuval szemben.

Béla kétségbeesetten állítgatja a kapusát, aztán legyint, ebből úgyis gól lesz, ajtó, ablak tárva, ha el nem szúrom, ebből kurvára nagy Albert-gól lesz. Amikor megint én következem, kapura durrantok, és itt a védhetetlen gól: 1:0 ide. Sima meccsnek ígérkezik ez is. Nem is értem, Béla miért nem fortyan fel: „Na, nekem ebből elég, eddig minden meccset megnyertél. Esélyem sincs ellened. Öt-hat góllal ki-kapok tőled, de ha jó formában vagy, akár tizedet is lösz, én meg egyszer-egyszer ha tudok szépíteni, de legtöbbször még a becsületgól is elmarad.”

Míg áldozatkész barátom helyükre állítja térfelén a játékosait, én gyorsan elkönyvelem a gólt. Ez már a 33. meccsünk. Flóri nagy előnnyel vezet a góllövőlistát, nemhiába ő a legjobban reszelt gombom. A statisztikát majd a mérkőzés után fogom elkészíteni, ha Béla már hazament ebédelni. Az udvaron nedves, lucskos, sáros minden. Odakint lehetetlenség most bármit is játszani. Nagymama, hallom, a közelben tesz-vesz, lötyögős gumicsizmájában jön-megy a nyári konyha és a kamra között. Mi ma, délelőttre legalábbis, beszorultunk ide az előszobába, ahol a legfontosabb bútor-darab egy széthajtható lapú ebédlőasztal. Igaz, ahol képzeletben a felezővonal húzódik, van egy icipici, talán csak tized milliméternyi szintkülönbség a két térfél között, ott könnyen megpattanhat a labda szerepét betöltő apró, nem lapos, inkább hasas, fehér inggomb. Ez engem is sokszor megzavar, bosszankodom rajta eleget, de ha már átjuttattam a labdát ellenfelem térfelére, ott nem is kell elérnem a 16-os közelébe, a félpálya feléről rápörkölöm... És jöhet a középkezdés.

Bélát tavaly tanítottam meg gombozni. Nem igazán neki való játék ez, belátom. Én otthon az osztálytársaimmal már sok-sok nagy csatát vívtam. És Ribizli, Vili meg Fábos Józsi ellen egyáltalán nem könnyű nyerni. Legtöbbször igencsak meg kell küzdenem akár az egy gólos győzelemért is. A körmérkőzések győztese azonban, egyelőre legalábbis, legtöbbször én vagyok.

Béla tudja, hogy túl korán nem érdemes engem keresnie, nagymama nem kelt fel kora reggel, mint őt az anyja, Rozika néni, aki minden évben segít Maminak eldugni a pálinkát nagyapám elől. Jókorra mennyiséggel állít haza a nagykorpádi pálinkafőzdeből az öreg, ahol ki kell várni a sorát, sokszor majd' egy hetet, gondolom, közben nagy szakértelemmel kóstolgatják egymás papramorgóját, szóval az eget is böngőnek nézi, amikor hazaérkezik. Mesélik, Korpádon felültetik a szekérre, és míg

ő végigalussza, a szesztől legalábbis alétan végigbóbiskolja az utat, a kezébe nyomott, kifényesedett kantárszárát lazán tartja csak, egyszer meg nem húzza, ugyanis a lovakat nem kell irányítani, hazatalálnak azok a harmadik faluból maguktól is. Nagyapám minden reggel bedob fél decit, de talán így is kitart a lefőzött szíverősítő a következő őszi, viszont ma is elment már rendesen a téeszcsébe, mire én kikászálódtam az ágyból. Nem csoda, hogy későn kelő vagyok, nem egyszer éjfél után alszom el, addig olvasok, most éppen Coopertól *Az utolsó mohikánt*, aztán Jókaitól kerül sorra valami.

Jó nekem itt, teljesen szabadnak érzem magam, itt van játszótársnak a szomszéd Béla, nagyanyám főztjét szeretem, alapjában nem vagyok válogatós, megeszem, amit elém rak, bár a konyhája nem valami változatos. Napközben, amikor megéhezek, nagy karéj kenyeret és egy jó darab, finom kolbászt vágok magamnak. S ha felmegyek a padlásra, ott csábító almák közül válogathatok, és mindezt finom, hűvös kútvízzel vagy szódával öblítem le. A boltban kapható csatos üvegben a pancsoló kislány dalával reklámozott Bambi, az Almuska meg málnaszörp, ám ezekért én nem adok ki egy fillért sem.

Hogy Béla képes lesz-e továbbfejlődni, arra nem mernék mérget venni. Itt ugyanis nincsenek ellenfelei, akikkel gyakorolhatná a gombozást. Amennyit a tavalyi páros bajnokságunk során ügyesedett, az nyomtalanul elmúlt mostanra. A falusi srácok körében nem divat a gombfoci. Más nem is tudtam rávenni, hogy álljon ki ellenem. Ennek a különösen Magyarországon és Brazíliában népszerű, a labdarúgást szimuláló játéknak a legegyszerűbb fajtáját, az egyérintős változatot játszunk, nincs szektorszabály és közelségi szabály, annyiszor passzolunk, ahányszor akarunk, kapura lövés előtt az ellenfél állíthatja a kapusát, majd a támadó hozzászorítja hüvelykjéhez a mutatóujja hegyét, aztán a kipattanó mutatóujjal eltalálja az ügyesen a labda mögé juttatott játékost, passzolásnál gyengébben, kapura lövésnél persze erősebben. A szabályokat ugyan meghallgatta Tamás Fercsi, Karácsony Jani, de hiába kínáltam föl nekik a legjobb csapatomat, a Fradit, ők csak legyintettek, és otthagytak kettesben a legjobb, vagy inkább így kell mondanom: az egyetlen itteni haverommal. Elementek azokhoz a falusi libákhoz hülyéskedni, akik másra sem jók. Én mindenesetre messzire elkerülöm őket.

Miután letettem a tollat, én is gyorsan felállítom a csapatomat, hogy folytathassuk a játékot. Kint ragyog a nap, kellemes az idő. Szélesre tártuk az ajtót, hadd jöjjön be a tavaszi napfény, nagyanyámék minden helyiségben egyetlen 25 wattos égőt használnak, hiába kapcsolnánk fel a villanyt, attól nem lenne sokkal világosabb itt sem. Meg aztán langyos levegő is áramlik be. Délutánra remélhetőleg felszáradnak a pocséták, nem lesz latyak, rúghatjuk a bőrt estélig. Most azonban gombokból kialakított játékosaink lábán a laszti. Itt nincsenek cselek, csak finom vagy ügyetlen mozdulatok, a gombok alig hallható koccanása, amikor a „labdához” ütődnek, aztán surranásuk vagy szinte zajtalan lopódzásuk a fa csiszolt felületén az ellenfél kapuja felé, amelynek három szárát magam faragtam, hálóként gézt ragasztottam rá, alul a kapufákba pedig egy-egy nagy fejű rajszöveget szúrtam, ezáltal viszonylag stabilan

képesek állni. Halmos tanár úrtól persze csak négyest kapnék erre a munkámra is, de ez csöppet sem érdekel.

A félidő végéig, sajnos, nem sikerül újabb gólt lőnöm. Az asztal alighanem elmozdult, mintha a középvoalnál nagyobb volna a szintkülönbség, mint eddig. Géczi erőlteti a hosszú kirúgásokat, a labda minden esetben megpattan az elháríthatatlan akadályon, most az én térfelemről megy át nehezebben, ugrik, megpördül, és kikacsaringózik az oldalvonalon túlra. Aztán beüt a mennykő. Béla egy-két ügyes pöccintéssel eljut a tizenhatosom elé, Bene előtt a labda, aki tiszta helyzetben nem is véti el a lövést.

- Szép volt, haver – mondom őszintén megdicsérve a srácot. Hadd örüljön szegény feje. Így biztosan hajlandó lesz további meccseket lejátszani ezen a verőfényes áprilisi délelőttön, akkor is, ha ronggyá verem.

De most valahogy akadozik a Ferencváros gépezete. 1:1-gyel ér véget a félidő. Éppen elkönyvelem az eredményt, amikor nagyanyám szólít.

Kimegyek, kérdően nézek rá.

- Gyere, édesfiam, átmegyünk kicsit Imre bácsihoz!

II.

(RITENUTO = LASSÍTVÁ)

Imre bácsiék az alsó szomszédék, az ő szerény hajlékuk után már csak nyolc ház következik Tompa Miskáék faluszéli, düledező, kis lakjaig, ami mögött a félelmetes híriű, ritkás Kiserdő terül el. Ebbe nekünk, gyerekeknek, amióta eszemem tudom, szigorúan tilos betenni a lábunkat, komoly veszély leselkedik ott ránk, állítólag tele van a világháború során lerakott aknákkal. Mi szófogadók vagyunk, nem merészkedtünk be a fák közé. Nem sokkal a harcok befejeződése után két fiútestvér mégsem itt, hanem kint a nyílt mezőn lelte halálát, szántás közben, egy ott maradt, alattomos akna vagy bomba ölte meg őket.

Már kisiskolás koromban megjegyeztem, hogy errefelé heves csaták folytak az oroszok és a németek között, nagyapám, aki szabadságáról nem ment vissza a Donhoz, így mesélte, Patcára menekítette a családját, feleségét és két gyermekét, tizennégy éves lányát, aki jó öt évvel később az anyám lett, és leendő nagybátyámat, akinek a háború említett, kései és ártatlan áldozatai az osztálytársai, talán a barátai is voltak. Korán kialakultak bennem elképzelések a háborúról, különösen, hogy addigra már sok partizánfilmet láttam a moziban, azok bezzeg nem korhatárosak, és valahonnan előkerült egy rozsdás puska is abból az időből, meg egy – ahogy rápillantott, papa azt mondta – német páncélsisak, amelyen egy apró lyuk volt látható. Gyerekkoromban nem foglalkoztatott különösebben a halál, nem tartottam Anikával, aki egyszer halottat nézni hívott: egy öregember halt meg valamelyik faluvégi házban. Nem voltam gyáva, de valami megmagyarázhatatlan érzés kerített hatalmába. Aztán, ahogy mondták, örökre elaludt egy idős rokonunk, annak a temetésére el kellett mennem. Fehér inget, sötétkékk öltönyt adtak rám, pedig napfényes, meleg idő volt,

sokkal melegebb, mint ez a mai, ragyogóan fénylő, tavaszi nap, az ünneplős cipőm kegyetlenül törte a lábamat, úgy látszik, kinőttem már, az a pár óra, amíg kiértünk a temetőbe, amíg meghallgattuk a papot, akinek a szavaiból jóformán semmit sem értettem, amíg elénekeltek pár zsoltárt, és láttam feketébe öltözött idegen néniket sírni, miközben a rokonok fehér zsebkendővel törölgették az orrukat, a homlokukat és a szemük alját, aztán részt kellett vennem a halotti toron, amin – nagy meglepetésemre – a papunk, a tiszteletes úr, idővel láthatóan becsiccsentett, kínálták is rendesen, és a nagyapám hamar kiürült poharába is buzgón töltögették a bort, egyre nagyobb lett a hangzavar, egyre kényelmetlenebbül éreztem magam, úgyhogy egy idő után szóltam is Anyunak, hazamegyek, a rokon lányok és fiúk hiába hívtak az udvar végébe játszani, képtelen voltam lábra állni, csak ücsörögtem az egymást túllármázó, kivörösödött arcú, bajszos meg kopaszodó, idős, fekete ruhás bácsik között, az asszonyok az L alakban fölállított asztal másik végében susmorogtak, szipákoltak, össze-összehajoltak, és majsztolták a finom süteményeket.

Már elköltöztünk innen a városba, ott ért utol az első és a második osztályban padszomszédom és barátom, a kis, szőke Tóth Feri halálhíre. Tízévesen is meg lehet halni? – képedtem el akkor. Azon aztán még ennél is jobban elcsodálkoztam, hogy amikor szüleinek hamarosan született egy kislány, őt ugyancsak Ferencnek nevezték el. A Tóth családban most melyik az igazi Ferike, Ferkó, Fercsi?

A másik oldalon Béláék a nagyszüleim szomszédjai. Béla, ahogy mondani szokás, kései gyerek. Sokáig nem értettem, hogyan lehet két testvér között ekkora korkülönbség. A bátyja már felnőtt, házias ember, rég elköltözött a szülői házból, én eddig alig találkoztam vele. Ritkán látogatja anyját, apját és öccsét, aki kora szerint jóformán a fia lehetne. Lajos bácsin, aki a vasútnál dolgozik, már látszik, benne jár a korban, hogy Rozika néni hány éves lehet, nem tudom megsaccolni. Szikár, mozgékony asszony, aki villámsebessen dolgozik. Nekik lett először fürdőszobájuk a környéken, amibe fürdőkád csak sokára került, addig leginkább lomtárnak, kamarának használták.

Kilépek a házból, amely előtt az utcafronti kertben már nyílnak a virágok, nárcisz, ibolya, hóvirág, jácint, végig az ócska drótkerítés mentén, ott soha, ahol egy hatalmas, bókoló aranyfa árnyéka most még délelőtti órát jelez; a helytelenül aranyesőnek vagy aranyvesszőnek nevezett cserje sűrű ágain pompáznak a világos-sárga virágok.

Követem nagyanyámat. Ekkor villan belém, mintha Mami azt mondta volna nem sokkal a megérkezésem után, hogy „Nincs többé az Örzse mama, kisfiam”. Örzse mama, Imre bácsi felesége egyike volt azoknak az öreg néniknek, akiknek a felügyeletére engem másfél-kétéves koromban nagyon sokszor rábíztak. Anyám a kaposi fonodába járt, dolgoznia kellett, nagyapámék padlását lesöpörték a komonisták, kik azok, miért és hogyan söpörték le, ez sosem volt világos előttem, most ha felmegyek a padlásra, ahová a kamarából vezet egy széles és vastag deszkából jól összeszögelt, korlát nélküli feljáró, oldal szalonnákat és hosszú kolbászokat látok lógni, amiket kampókra akasztottak, és ha nyáron nagy a meleg, vörösen csöpög belőlük a

zsír a lépteimtől döngő fafödém legfelső rétegét alkotó, porzó agyagra, idővel apró, színes lyukakat vájva belé. Amikor iskolás lettem, és már egyedül is felmehettem a padlásra, láttam, a földes padlón, az egymástól négy-öt méterre húzódó keresztgerendák között, gúlaszerűen állt halomban a búza, odébb a zab, még arrább az árpa, ezeket meg tudtam különböztetni. Aztán jöttek az agitátorok, és nagyapám téesztag lett, most csak csöves kukorica található odafenn, amiből olykor nekem kell egy szakajtónyit ledarálni a baromfiknak. Nagyapámnak a lovai már nincsenek meg, az istállóba két tehén van bekötve, de tartanak disznókat, s vannak tyúkok, néha kacsák vagy libák is. Szóval anyám dolgozni járt, nagyszüleimnek meg – ha jól emlékszem a szóra – a beszolgáltatás miatt nagyon sokat kellett dolgozniuk, velem nem nagyon ért rá törődni egyikük sem, öregasszonyok vigyáztak rám leginkább, nagyanyám szavaiból tudom, hogy köztük volt a közvetlen szomszédban lakó Örzse néni, aztán Julcsa mama, aki féljig-meddig rokon volt, és hogy még kik, fogalmam sincs.

Hogy apám hol volt? Hát őt szegényt valamelyik vén boszorkány a családból jól összeugrasztotta anyámmal. Ezért voltam másfél-két évig félárva. Később elmondták, nem velünk lakott, hogy hol, sosem derült ki számomra, csak azt mesélték el – közben semmi megbánás vagy sajnálkozás nem érződött a hangjukban –, hogy minden hétvégén pontosan megjelent a házunk előtt, de nem jött be még az udvarba sem, csak az utcáról figyelt jó ideig, nézte érdeklődve és bizonyára szomorúan a kislfiát, azaz engem, akinek hiányzott is meg nem is az apja, jól elvolt magában, meg az öreg nénikkel, akiktől hol fényesre törölt, nagy almát kapott, hol frissen sült pácstát, vagyis pogácsát. Örzse mama specialitása az ízletes kovászos uborka volt, gyakran állítottam haza kezemben egy tőle kapott finomsággal. Szóval figyeltem is, meg nem is, amikor nagyanyám közölte velem a szomorú hírt, ami valószínűleg azért nem hatolt el egészen a tudatomig, mert megérkezésem után rögtön siettem a szomszédba a barátomhoz, egyetlen itteni játszótársamhoz.

Imre bácsiék telkének a nagyanyámék háza mögötti részén, az udvartól ócska kerítéssel leválasztott, hosszú kertben, amely egészen a düledező budiig tart, tavaly kukoricát vetettek, ebben az évben is minden bizonnyal az fog itt nőni, az ilyen kellemes, verőfényes áprilisi napokban már biztosan megindult a csírázás a langyos földben, úgyhogy amikor majd megérkezem a vakációra, ember magasságú száraz alkotnak valószínűleg erdőt, eltakarva konyhánk ablakából a rálátást a szomszédék házára. Imre bácsiéknak három gyerekük van, a legkisebb fiuknak hol van állása, hol nincs, most valamiféle apróbb bűncselekményért börtönbüntetését tölti, a lányuk egy távoli faluba ment férjhez, legidősebb fiuk azután költözött a családjával a városba, miután mi is itt hagytuk a falut. A nálam kicsivel idősebb lányuk volt az én legelső, hét éves kori szerelmem. S van valahol egy fénykép, amelyen az egyformán vidám Imre bácsi és Béla apja együtt látható velünk, nagyanyámékkal a segesdi hegyen, ahol éppen szüreteltünk. Biztosan ittak már nagyapám borából, akármilyen savanyú is az, attól néznek jókedvűen a fényképezőgép lencséjébe.

Nagyanyámat követve bemegyek a kiskapun, a rozzant nagykaput az öreg már korábban szélesre tárta, de ettől függetlenül már előbb megpillantom a két lo-

vat, melyek egy szekér elé vannak fogva, és békésen pislognak ki a szemellenzők közül. A testes, igavonáshoz szokott lovak szőre fénylik a ragyogó, tavaszi napsütésben, arrább meg is pillantom a földre hajított szalmacsutakot, amivel Imre bácsi nemrég letisztogetta őket. A TSz-től kaphatta kölcsön őket erre a napra, a kötőfék, a hám, ahogy látom, eléggé elnyűtt szegény párakon. Közelebb lépve meglátom, van valami a kocsin. Az aljába szórt szalmára egy nyitott koporsót tettek fel. Nem nagy, éppen csak olyan hosszú és széles, amekkorába egy, már életében kicsire aszott öregasszony holtteste befér. Már tudom, milyen feladat vár itt rám.

Belépek a kis ház előszobájába, szellőzetlen lakás nehéz szaga csapja meg az orromat, különösen azok után kellemetlen ez, bár sosem voltam túl kényes, mint a lányok általában, hogy a mi előszobánk ajtaja már órák óta nyitva áll, és csak úgy árad be az áldott, áprilisi napfény és a jóleső tavaszi levegő. Még halványan emlékszem a ház beosztására: szemben a konyha, kis ablakán alig jut be fény, különösen azért nem, mert egy jó lépésre tőle a másik szomszéd egy karóra szögelt, méretes deszkával akadályozza a belátást az udvarukra, ez szokás faluszerte, ugyanolyan sötét az előszoba, amiben alig van bútor, jobbra a kamra ajtaja most csukva, vele pontosan szemközt a lakó- s egyben hálószoba ajtaját viszont egy madzaggal kikötötték. A két, évtizedek óta szorosan egymás mellett álló ágy egyikén nem látok tarka takarót, csupa fehérség az egész. De ahogy szemem lassan hozzászokik a benti homályhoz, jól kivehető, a vászon lepedőn most ugyancsak valamiféle egészen világos ruhába bugyolálva fekszik valaki – vagy inkább valami.

– Gyere, fijam, segiccs Imre bácsinak kivinni! – Nagyanyám hangja szelíd.

Mit, kit, hová, kérdezném kétségbeesetten, de nem merek megszólalni. Bent hűvös van, az öreg talán be sem gyújtott ma még. A lepedő alatt élettelenül fekvő test valószínűtlenül kicsiny. Könnyű is, érzem, amint megemeljük. Imre bácsi nem szól egy szót sem, rajtam ing, pulóver, ő elnyűtt sapkát, kissé foszlott, vastag kötött kabátot visel, kitérdesedett nadrágjának megállapíthatatlan az eredeti színe, csizmája sáros, imént jöhetett be az udvarról, ahol nem nagyon figyelt a lába elé, a bejárati ajtó előtti kopott lábtörő nem szedte le lábbelijéről a rá tapadt összes szutykot. Megmarkolom a lepedőt a két sarkánál fogva, az öreggel egyszerre emeljük föl az apró és hihetetlenül könnyű terhet, Örzse néni földi maradványait. Ő fogja a fejénél, én a lábánál, így hátrálva kell kimennem a lakásból. Az egy perces bent tartózkodás után élesen csap szemembe kint a ragyogó, tavaszi napfény. Hunyorgok. Nem vagyok éppen alacsony gyerek, de a szekéren fekvő koporsó magasan fekszik, a szekér oldala ugyan leeresztve, de csak nagy lendületet véve tudjuk behelyezni a testet a fényes szaténnal bélelt, kívül barnára festett, szinte dísztelen ládába, amelyen csak Örzse néni asszonyneve és leélt éveinek száma van ráfestve ezüsttel.

Ahogy eleresztem a vászonból szőtt, erős lepedő sarkát, a testet beburkoló, a napfénytől szinte csillogó lepel váratlanul félrelibben, és félig láthatóvá válik az anyóka arca. Nem is arc ez, aranymaszka. A ragyogó, tavaszi napfény még valószínűtlenebbé teszi. Hol láttam én ilyen színarany emberábrázásokat? Kedvencem, a nemrég felfedezett Schliemann görög kincseiről vagy az inkákról szóló könyvemben?

Imre bácsinak nyújtóznia kell, hogy vissza tudja igazítani a lepel sarkát. Továbbra is szótlan az öreg, és arcán semmiféle érzelem nem látszik. Vagy csak én nem veszem észre?

Még segíték neki helyére tenni a koporsó fedelét, amit majd kint a temetőben fognak jó erősen összeszögelni az alsó résszel. Felhajtja a szekér oldalát, majd felkapaszkodik a bakra, kezébe veszi az istrángot, és ránt egyet rajta. Szólni nem szól továbbra sem. Ám a lovak engedelmessé válnak, az igáskocsi, rajta a koporsóval, lassan megindul. Ahogy kifordul a kocsiútra, nagyanyám behajtja a nagykapu két rozoga szárnyát, én kulcsra zárom a lakásajtót, majd kimegyek az utcára, és a kisajtó kampóját gondosan a helyére akasztom. Nézek a szekér után, amely két párhuzamos, egyre hosszabbodó, keskeny, szabályos mélyedést vág a kövezetlen út fénylő sarába. Visszamegyek Bélához.

- Na, mi volt?

- Semmi különös.

- Akkor gyere, folytassuk!

- Mindjárt. Olyan jól esik ez a kis meleg...- mondom, és borzongva állok a gyönyörű tavaszi napsütésben.

III.

(QUIETO = NYUGODTAN)

Nézem apámnak a friss tavaszi napfénytől csillogó sírját. „Élt 86 évet.” Szép kor, mondják erre. De nekem az is eszembe jut, több mint háromévnnyi katonáskodás után három évet még hadifogságban töltött valahol fenn északon, a Ladoga-tó táján. Hogy ez mennyi idő egy ember életéből, azt csak most, ötven éves korom után kezdtem sejteni. S fiatal férfikora legszebb idejéből lopta el ezt a hat évet a 20. század gyalázatos magyar külpolitikája, amit napjaink feltörekvő történészei buzgón próbálnak relativizálni. S még ha csak azt!

Anyám még egyszer elrendezi az ugyancsak sötét vázákban a saját kertjében nőtt virágokat, majd kitép még egy aprócska gázt, amit eddig egyikünk sem vett észre, a gereblyével pedig igazít kicsit a sír körüli száraz, kemény agyagon, aztán átadja nekem a kiskapát és a gráblát. Egy tiszta ronggyal megtörli a kezét, hogy amikor búcsúzóul még egyszer megsimogatja a gránitot, ne hagyjon rajta nyomot, majd pityergő hangon halkán csak annyit mond: „Szerbusz, apukám!”, s mert nehezen jár már ő is, lassan lépked ki a sírok közül.

Már a szép gesztenyefasor végén járunk, én épp' mondanám neki, hogy a magammal hozott szál virágot, minden alkalommal megteszem ezt, leteszem a hét éve itt nyugvó, mindössze ötven évesen elhunyt barátom, egykori középiskolai osztálytársam közeli sírjára, amikor anyám megszólal:

- Itt van ám a Béla is.

Megállok, bevárom, mert jó néhány lépéssel megelőztem, és értetlenül nézek rá.

- Itt van a Béla is eltemetve.

- A Béla? Miféle Béla?

- Hát a szomszéd Béla.

- A belegi Béla?

Enyhe szédülés fog el. Azt tudtam, hogy Béla jóval később, már felnőtt korában, talán nős volt ő is akkor, beköltözött Kaposvárra, és anyám nyilván említette, hogy két szép lánya született, mert egyszer-kétszer találkozott vele. Én az érettségim után nem láttam többé, miután messze elkerültem innen egyetemre, majd Pestre költöztünk a kedvesemmel. Tőlünk elég távol, a Cserimajornak nevezett városrészben laktak, ahol csupa újonnan épült, manzárdos családi ház alkotja az utcákat. És anyám, aki minden piszlicsáré dologról, ami csak az elmúlt években történt a Donnerban, minden egyes látogatásom alkalmával részletesen beszámolt, hogy zsongott tőle a fejem, csak azt felejtette el elmondani nekem, hogy a legjobb falusi barátom, a nyári barátom, hiszen minden nyarat, és egész nyarakat együtt töltöttünk Belegben, kivéve az úttörőtáborban töltött heteimet, elválaszthatatlanok voltunk majd két hónapon át. Béla meghalt? Hogyan? Mikor?

„A szíve vitte el.” A két legjobb barátom, akik nem ismerték egymást, soha az életben nem találkoztak, soha nem beszéltem egyiküknek sem a másikukról, most itt fekszenek a Nyugati-temetőben, egymástól alig harminc méterre. Ezt nem hiszem el. Ez teljes képtelenség. Vagy pokoli egybeesés.

- Hol? - nézek anyámra.

Mutatja.

A gesztenyefa-sikátor elején álló, repedezett, megfakult feszülettől, ahonnan már ötven lépésre sincs a kapu, a kapus vagy temetőőr kis háza, mert nem bódé az, hanem kicsi, de csinos téglapépület, szóval onnan, ahol most gyökeret eresztett lábbal állok, jobbra, azaz napnyugat felé, a legszélső sorban a harmadik sír az én gyerekkori, belegi barátomé. Ólomsúlyúak a lábaim, ahogy lassan megindulok a ciprusok alkotta, rövid faszor felé, amely a temetőnek ezt a szélső parcelláját mintegy lezárja. A sötét csillogó grániton elképedve olvasom a nevét. És nézem az évszámokat. Két évvel volt fiatalabb nálunk, és nem sokkal István után halt meg. Látszik a síron, hogy gyakran felkeresik, a virágok frissek a vázákban, amelyek ugyanúgy helyezkednek el, ahogy apám sírkövén. A hosszúkás, sötét, vízszintes lap közepén - ez hagyományos, koporsós temetés volt - kicsike koszorú fenyőből, tobozból, száraz mohából. A neve fölött nincs fénykép, így én csak a gyerekkori arcát tudom felidézni, ahogy akaratlanul behunyom a szemem.

Mi ez? Ösztönösen annak a meccsnek a második félideje elevenedik meg agyamban. A középkedés után Szőke kapja a labdát a jobb szélén. Ő Albertnak adja, tőle Varga kapja a labdát. Varga Fenyvesit indítaná, de a passz hosszú. Semmi baj, fiúk, de legközelebb kicsit pontosabban! Ide-oda csúszkálnak a gombok, de egy ép-kézláb támadást nem tudok összehozni. Albert, Varga, Rákosi, Fenyvesi doktor sorra hagyja ki a legjobb helyzeteket. Hiába harcolok ki szögleteket, végül mindent el-

puskázok. Az órára pillantok, észre sem vettem, eltelt a második félidő nagy része, már csak két perc van hátra, már csak egy – aztán vége. A szünet után egyetlen gólt sem sikerült rúgnom. Igaz, nem is kaptam. Így a végeredmény 1:1. Béla arca valósággal ragyog a boldogságtól, mint kint a tavaszi iskolai szünet az áprilisi napfénytől. Nem is tudom, mikor sikerült legutóbb döntetlent kiharcolnia ellenem.

– Na, játszunk még egyet? – kérdezi fellelkesülve.

– Naná – felelem. S magamban azt gondolom: ilyen fagyos kezekkel kár erőltetni. Ha kikapok, hát kikapok. Győzzél, Béla! Hajrá, öregem!

Anyám hangjára térek magamhoz, aki tovább vonszolta magát, és a nevemet kiáltja. Most ő sürget. Egyébként általában nekem kell türelmesnek lennem vele, de akkor óhatatlanul felemelem a hangomat, amikor rákezd: „Legjobb lenne már apád mellett nyugodnom.” Leteszem hát a nagyfejű, sárga krizantémot, és leguggolok, hogy megsimítsam a fekete követ, amely simább, mint nagyanyámék előszobai, egykori, szétnyitható asztalának felülete, egykori gombfocipályánk. Ez éppen azért nem tökéletes pályának, mert ezen szinte alig tapadnak meg a gombok. – Hogy én milyen marha vagyok, egyszerűen kegyeletsértő, na! – pattanok fel.

Sietek egy urnasírhoz, amely előtt most csupán egy-két percet töltök.

– Szia, Főorvos! – suttogom. Annak idején, talán hetedikben vagy nyolcadikban a P. Howard-regények hőseiről neveztük el magunkat, meg egymást. Úgy emlékszem, István maga választotta a Főorvos nevet. Hogy ki volt közülünk Tuszkó Hopkins, Török Szultán vagy Vanek úr, arra már csak halványan emlékszem. Én haboztam a Senki Alfonz és Francis Barré nevek között. És mivel nem voltunk vallásosak, sőt, a lényegében félig sem ismert felvilágosodásból eredően, kamaszos nagyképűséggel néztük le misére, istentiszteletre járó szüleinket, nagyszüleinket, mi a Miatyánk és az Üdvöz légy, Mária helyett – eléggé időtlenül – az akkorra már újra közkinccsé vált Rejtő Jenő-i sorokat imádkoztuk el: „Uram! A késemért jöttem. – Hol hagyta? – Valami matrózban. – Milyen volt a kés? – Egy darabból készült. – Akkor nincs nagy baj...”

Még hogy nincs nagy baj ...?! Meghaltál ötven évesen, elhamvasztottak, és én a síroddhoz járhatok elmotyogni az ugyancsak Rejtőről vett, megfjetetlen jelentésű „Nom du nom”-ot, ami a legdurvább káromkodást helyettesítette a mi szóhasználatunkban. Nézd el nekem, hogy ma nem hoztam virágot, váratlanul valaki másnak kellett odaadnom! Legközelebb pótolom. És ne haragudj, sietek. Anyám lassan tud menni, viszont a buszt feltétlenül el kell hogy érijük. Különben várhatunk majd fél órát.

Anyám, akinek a húgommal kivételesen teljes egyetértésben, nem engedték meg, hogy belevésesse nevét a gránitba, amikor apám sírkövét megrendeltük, aki – ki tudja még meddig, feketébe öltözve jár ki rendszeresen ide, tehát aggálytalanul vásárol magának a piacon újabb és újabb, kifejezetten olcsó, fekete ruhát, sálát, fejkendőt és cipőt télre, tavaszra, nyárra és őszre, ott áll a kavicsos úton, zöldesszürke szemét rám veti, amikor utolérem, és fél mosollyal így szól:

- Tudod, fiam, mit mondott Patak keresztanyád, amikor keresztapád után szegény apád oda került a komája közelébe? Azt mondta: „Ne félj, Erzsikém, ha egyszer mind a négyen itt fekszünk, nem fogunk unatkozni!”

Apánk sírhelyét, ahová majd anyánk is kerül, én eredetileg másutt szemeltem ki, nem is sejtve, hogy keresztapám ott nyugszik már néhány éve a szomszéd, mondhatni előkelőbb parcellában. De most már csak pár sorral arrébb tőle, mert a temetővezető, vagy mi is beosztása, egykori általános iskolai osztálytársam, akivel kölcsönös meglepetésünkben kitörő örömmel ismertük fel és köszöntöttük egymást, rögtön ajánlott egy valóban szebb helyet.

Csak nem erről jutott anyámnak eszébe, hogy hiszen az én régi barátaim sírja hasonlóképpen különös közelségben van egymáshoz? A fekete humor nem az ördög adománya, és messze áll az ember eredendő gonoszságától, védekező cinizmusától. István és Béla nem fognak örökkévalóságig itt unatkozni - nélkülem. Egyszer majd eljön az idő (biztosan nem Időnek fogjuk nevezni), amikor végre be tudom mutatni őket egymásnak, nem számít, hogy az én sírhelyem innen 200 kilométerre már ott van a rákoskeresztúri új köztemetőben, fagyérzékeny arizonai ciprusok árnyékolta dupla urnafülkében, ahol majd vagy halljuk egymást, vagy nem volt feleségemmel, polgári nevén Magdival, aki engem jól megelőzve tavalyelőtt került oda. Olyan nagy a köztemető felett a lefelé ereszkedő, vagy pedig felfelé szálló repülőgépek dübörgő motorzaja. 21-es fülke. Én választottam. Az volt a szerencseszámunk. 21-én, a tavasz első napján kezdtünk el járni. A Tisza-parton ropogott lépteink alatt a szűz, hajnali hó.